

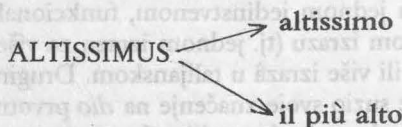
Regna, o beata!
 Regna in prospera sorte,
 in pompa augusta,
 In perpetuo splendore, in
 aurea sede.
 Tu serena, tu placida, tu
 pia,
 Tu benigna, me salva,
 ama, conserva!

Jezik:	Sadržaj (značenje):	
	A	B
latinski	x	
talijanski	y	x

Za taj razvoj ima mnogo primjera, od kojih ćemo izabrati nekoliko jasnih i karakterističnih.

3. Prvi primjer pruža nam izražavanje intenziteta svojstva pridjevâ, tj. ono što obično nazivamo komparacijom. Prije svega valja istaći da je komparacija samo *dio* izražavanja intenziteta svojstva, dok je ostatak izricanje intenziteta bez eksplicitne usporedbe (jedno je ako kažemo da je Pariz *veći* od Zagreba, a posve drugo kad kažemo da je Pariz *vrlo velik*).⁴ Dok se u talijanskom, hrvatskom ili srpskom i drugim modernim jezicima ta dva postupka i formalno razlikuju, latinski su oblici mogli imati obje funkcije: u komparaciji *ALTIOR* je značilo 'viši', *ALTISSIMUS* 'najviši', dok je u intenzifikaciji bez usporedbe (tj. u apsolutnom izražavanju intenziteta) *ALTIOR* moglo značiti 'ponešto visok', 'prilično visok' ili 'previsok', a *ALTISSIMUS* 'vrlo visok'.⁵ Situacija u talijanskom bitno je drukčija: u romanskom se periodu oblik na *-ISSIMUS* specijalizirao za tzv. elativ (krivo nazvan »apsolutnim superlativom«), dok je za superlativ (tradicionalno nazvan »relativnim superlativom«) stvoren novi, složeni izraz, koji se sastoji od četiri dijela: člana (ili ekvivalentne riječi), komparativnoga morfema (*più/meno*), pridjeva u pozitivu i komparativne dopune (bez ovoga posljednjeg dijela izraz nije potpun ni jasan: *il più alto* je superlativ ako dopuna glasi *di tutti*, komparativ ako slijedi dopuna *dei due*, jer se sada uspoređuju samo dvije jedinice). U talijanskom danas nema nijednoga oblika koji bi mogao funkcionirati i kao superlativ i kao elativ: čak i od sintetičkih, iz latinskoga baštinjenih oblika, neki su samo superlativi (*massimo*, *minimo*), drugi samo elativi (*ottimo*, *pessimo*).

Poznavanje talijanskoga neće smetati učenju latinskoga jer dvama talijanskim izrazima odgovara jedan latinski, dok će smetnji, tj. problema izbora oblikâ, biti u protivnom smjeru.



Tko poznaje latinski jezik a uči talijanski, bit će dakle u opasnosti da *MONS ALTISSIMUS OMNIUM* prevede kao **il monte altissimo di tutti*, što je neovjereno i posve krivo, mjesto ispravnoga *il monte più alto di tutti*. Ako talijanski jezik uče pripadnici suvremenih jezika, npr. hrvatskoga ili

4
 Da se radi o eksplicitnoj usporedbi, valja precizirati zato jer je neka *implicitna* usporedba s određenom normom ili konvencionalnim, općeprihvaćenim kriterijem uvijek potrebna za predikaciju (da bismo o nekom mogli reći da je visok, debeo, star, pametan itd., on mora posjedovati dotično svojstvo u jednoj određenoj mjeri).

5
 Kako različite mogu biti aktualizacije kada se radi o intenzifikaciji bez usporedbe, dobro pokazuje slijedeći primjer. U Cicerovoj rečenici *SENECTUS EST NATURĀ LOQUACIOR* (koja se nalazi u jednom njegovu djelu, dakle je uključena u kontekst!) komparativ *LOQUACIOR* preveden je u trima latinskim priručnicima na tri različita, dijelom i međusobno suprotna načina, 'prilično razgovorljiva' (*Gortan – Gorski – Paus* 1954, str. 177), 'particulièrement bavarde', (*Ernout – Thomas* 1964, str. 167), 'ein wenig geschwätzig' (*Scherer* 1975, str. 56).

srpskoga, koji ima samo jedan superlativ, teškoće izbora mogu se izbjeći tako da se elativ potpuno odvoji od komparacije (u koju i ne spada) i predaje u okviru drugih metodskih jedinica (kako smo predložili u radovima *Tekavčić* 1968a i 1968b); u slučaju latinskoga i talijanskoga problem je međutim teži zato što je jedinstveni latinski superlativ formalno jednak talijanskom elativu (koji je dapače tako vitalan da se danas tvori od skoro svih vrsta riječi). Tu dakle ne preostaje drugo nego kontrastivni pristup: upozoriti na razliku i uvježbati je.

4. Drugi je primjer latinski preterit (taj ćemo izraz odmah i objasniti). Kako je poznato, latinski preterit (npr. VĒNI, VĒNISTI itd.) ima dva značenja: 1) u prošlosti dovršenu radnju (aorist; tal. *venni* 'dodoh'), 2) radnju izvršenu u prošlosti u odnosu prema času govorenja, ali s posljedicama odnosno rezultatom koji traje još u času govorenja (perfekt; tal. *sono venuto* 'došao sam /i sada sam tu/'). Kako je termin *perfekt* specijaliziran za ono drugo značenje, za »zajednički nazivnik« obaju značenja korisno je imati poseban izraz, a to je upravo naš termin *preterit*. Preterit u značenju perfekta može se najbolje definirati kao anteriorni ili svršeni prezent.⁶ I ovdje se u toku romanskoga razvoja latinski jedinstveni izraz VĒNI suzio na jedan dio prvotnoga značenja, tj. na aorist (tal. *venni*), dok je za perfekt stvoren novi, složeni oblik (složen kao i svi romanski oblici za anteriornost), tal. *sono venuto*. Poznavalac latinskog jezika bit će u opasnosti da npr. rečenicu HODIE VĒNIT FRATER MEUS prevede **Oggi venne mio fratello* mjesto ispravna *Oggi è venuto mio fratello*.⁷

5. Treći primjer cijepanja latinskoga izraza i njegova funkcionalnoga sužavanja pruža nam konjunktiv. Dok u latinskom uz indikativ postoji još samo konjunktiv pa je njegova uporabna sfera vrlo široka (svi se sjećamo kako čest je konjunktiv u latinskim zavisnim rečenicama!), u talijanskom uz indikativ i konjunktiv postoji i kondicional, kao treći način, koji je preuzeo dio onoga što u latinskom izriče konjunktiv. Tako npr. dok latinskom VOLO UT VERITATEM DICAT odgovara i u talijanskom *voglio che dica la verità*, latinsku rečenicu ALIQUIS DICAT (također i DICERET) nećemo nikako prevesti **Qualcuno dica* (ili *dicesse*), nego samo *Qualcuno direbbe*.

Jedno je od važnih područja upotrebe načinâ hipotetički period (pogodbene rečenice), na što prelazimo u idućem paragrafu.

6. Suženje latinskoga izraza, ali bez stvaranja novoga izraza, nalazimo u sintaksi pogodbenih rečenica. Kako se sjećamo iz srednje škole, latinska gramatika razlikuje tri glavna tipa hipotetičkog perioda, prema tome je li realizacija odnosa uvjeta i uvjetovane činjenice stvarna (realni period: SI HABEO, DO 'ako imam, dajem'; moguć i u prošlosti i u budućnosti), samo

6

Iz obilne literature o posebnoj vezi preterita (perfekta) s prezentom navodimo samo dva citata: *O. Jespersen* (1971, str. 381) kaže za tu paradigmu: »C'est en réalité un présent, mais un présent de permanence; il indique que l'état présent est le résultat d'événements passés; c'est pour cette raison qu'on est en droit de dire qu'il s'agit d'une sorte de 'présent rétrospectif', a *B. Pottier* (1969, str. 49), u svom poznatom lapidarnom stilu, naziva tu paradigmu »l'accompli du présent«.

7

Ovdje je potrebno označiti latinski kvantitet vokala, jer se prezent i preterit razlikuju u 3. licu po kvantitetu; VĒNIT 'dolazi' (prezent) ~ VĒNIT 'došao je/dode' (preterit).— Rečenica koja nije pravilna u književnom talijanskom jeziku, moguća je naprotiv u dijalektima krajnjeg juga Italije (Sicilija, južna Kalabrija), gdje se *passato remoto* upotrebljava i za neposrednu prošlost (po *Rohlfisu* /1969, § 672/ ondje možemo znanca, nakon noći provedene u hotelu, za-

pitati **comu dormisti?**, knjiž. tal. **come hai dormito?**).

U vezi je s latinskim preteritom i pitanje nestanka njegova konjunktiva, problem koji dosad, koliko nam je poznato, nije riješen. Kao svaka latinska glagolska paradigma osim futura imao je i preterit u oba značenja svoj konjunktiv (indikativ **HABUI** – konjunktiv **HABUERIM**). Iako nam to nije direktno potvrđeno, možemo zaključiti da je govorni latinski jezik ograničio konjunktiv na funkciju perfekta, a ukinuo je u funkciji aorista: romanski nasljednik perfekta ima, naime, svoj konjunktiv (tal. **ho avuto** – **abbia avuto**), dok nasljednik aorista (tal. **passato remoto**, franc. **passé simple**, španj. **pretérito simple**, itd.) nema odgovarajućeg konjunktiva; štoviše, nijedan romanski idiom nije nikada ni pokušao stvoriti konjunktiv aorista. U funkciji perfekta nestao je dakle samo latinski izraz (tj. latinski je konjunktiv zamijenjen složenim, romanskim), a sadržaj je ostao; u funkciji aorista, naprotiv, nestao je potpuno ne samo latinski izraz nego i sadržaj, beziznimno i u svim romanskim jezicima, a to uvijek ukazuje da je korišten takva razvoja već u latinskoj fazi. S funkcionalnoga gledišta romanski aorist ne pripada dakle ni indikativu ni konjunktivu; on je prema toj modalnoj opoziciji indiferentan, odgovara na nju odgovorom 'nula', tj. ona se na nj ne primjenjuje.

Nije nam poznato da je taj gubitak na zadovoljavajući način objašnjen.

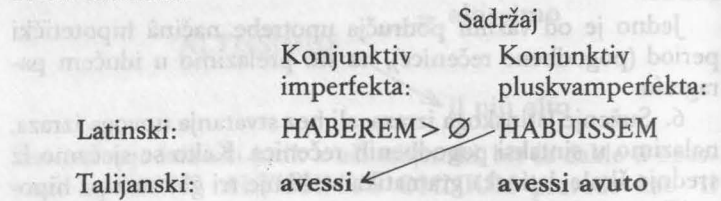
8

U odgovarajućem kontekstu hipotetički period s imperfektom u oba dijela može biti i realnoga tipa, ako izražava tzv. habitualnu radnju u prošlosti, tj. učestalost i uobičajene

moguća (potencijalni period: **SI HABEAM**, **DEM** 'ako bih imao, dao bih') ili nemoguća, tj. samo pomišljena (irealni period: **SI HABĒREM**, **DAREM** 'da imam, dao bih'; **SI HABUISSEM**, **DEDISSEM** 'da sam imao, bio bih dao'). Uz već spomenutu zamjenu konjunktiva kondicionalom u apodozi, ta se tri tipa u talijanskom svode na samo dva formalno različita tipa: da je realizacija stvarna, izriče se indikativom u svim vremenima (**se ho, do** itd.; **se parti in tempo, prendi il treno**), za ostala dva slučaja služi konjunktiv, a razlika unutar njih može se donekle izraziti veznicima **qualora** (potencijalni period) i **se** (irealni period). Kako je poznato, u svakodnevnom je jeziku danas sve češća konstrukcija s indikativom imperfekta u oba dijela za irealni period u prošlosti (**se partivi in tempo, prendevi il treno**) mjesto pomalo akademske i teške konstrukcije **se tu fossi partito in tempo, avresti preso il treno**.⁸

Od poznavaoa latinskoga jezika možemo u procesu učenja talijanskoga očekivati dvije glavne greške: konjunktiv imperfekta u oba dijela perioda ('**se io potessi, venissi** mjesto pravilnoga **se io potessi, verrei**)⁹ i potencijalni period s konjunktivom prezenta u oba dijela ('**se io abbia, dia** za latinski **SI HABEAM, DEM**; '**se tu possa, tu venga** itd.).¹⁰

7. Upravo smo utvrdili da je u apodozi hipotetičkoga perioda konjunktiv zamijenjen kondicionalom, ali potpuna usporedba pokazuje da ni u protazi nije sve »ostalo po starom«. I danas, doduše, u protazi hipotetičkoga perioda stoji konjunktiv kao i u latinskom, ali talijanski konjunktiv imperfekta ne potječe od latinskog konjunktiva imperfekta niti talijanski konjunktiv pluskvamperfekta potječe od latinskog oblika za tu istu funkciju. Latinski se konjunktiv imperfekta (**HABĒREM, VENĪREM** itd.) izgubio, konjunktiv pluskvamperfekta (na **-SSEM**) pomakao se na mjesto nestaloga konjunktiva imperfekta i preuzeo njegovu funkciju, a za »upražnjeno mjesto« konjunktiva pluskvamperfekta stvoren je novi izraz, tj. novi, složeni oblik (tal. **avessi avuto, fossi venuto**). Pred nama je dakle jedan jedinstveni proces, koji se sastoji od tri dijela: nešto se **gubi** (**HABĒREM**), nešto se **pomiče** (**HABUISSEM** > **avessi**), nešto se **novu stvaru** (**avessi avuto**). To se može prikazati ovom shemom:



Za takav proces ima i drugih primjera, a jedan ćemo upoznati u slijedećem paragrafu. Kako i zašto dolazi do tih pomaka, ne

možemo naravno ovdje objašnjavati.¹¹ Za našu je temu važno dobro uočiti razliku formalne i funkcionalne ekvivalencije: s formalnoga gledišta talijansko *avessi* zaista odgovara latinskom *HABUISSEM* i od njega potječe, dok s funkcionalnog stanovišta *avessi* odgovara latinskom *HABĒREM*, a latinskom *HABUISSEM* odgovara u talijanskom *avessi avuto*. Sada je odmah jasno i to da će poznavalac latinskoga griješiti tako što će talijanskom obliku *avessi* pridavati značenje latinskoga *HABUISSEM*.

8. Posve je paralelan razvoj u oblicima pasiva. Latinski je pasiv bio heterogen: u oblicima za ne-anteriornost (prezent, imperfekt, futur) bio je sintetičan (tj. ti su oblici bili jednostavni: *OCCIDĪTUR*, *OCCIDEBATUR*, *OCCIDĒTUR*), u oblicima za anteriornost bio je naprotiv analitičan, jer su ti oblici bili složeni (preterit *OCCISUS EST*, pluskvamperfekt *OCCISUS ERAT*, futur II *OCCISUS ERIT*). I ovdje je u procesu sudjelovalo više faktora¹², a rezultat je predvidiv: jednostavni oblici pasiva se gube, složeni oblici, prvotno anteriorni, dolaze na njihovo mjesto, preuzimaju njihovu funkciju i postaju ne-anteriorni, a za anteriornost se sada stvaraju također novi oblici; a kako je sada s jedne strane cijeli pasiv analitičan, tj. složen, a anteriorni oblici su u cijeloj romanskoj sintaksi s druge strane također složeni, matematički je jasno da će oblici za anteriornost u pasivu biti dvostruko složeni, tj. sastojati se od tri dijela. Proces koji ćemo ovdje prikazati na prezentu i preteritu odvija se posve simetrično i u prošlosti (imperfekt — pluskvamperfekt) i u budućnosti (futur I — futur II):

Sadržaj

	Ne-anteriornost (prezent):	<i>OCCIDĪTUR</i> >	Anteriornost (preterit):	<i>OCCISUS EST</i>
--	-------------------------------	--------------------	-----------------------------	--------------------

Latinski:

Talijanski:

<i>è ucciso</i>	←	<i>è stato ucciso</i>
-----------------	---	-----------------------

Odnos latinskog oblika *OCCISUS EST* i talijanskog *è ucciso* potpuno se podudara s odnosom koji smo upoznali u prethodnom paragrafu: ta su dva oblika formalno ekvivalentna i genetski vezana, dok s funkcionalnog gledišta postoji ekvivalencija *OCCISUS EST* i *è stato ucciso*, odnosno *OCCIDĪTUR* i *è ucciso*. I moguća pogreška već je predvidiva: poznavalac latinskoga bit će »u napasti« da npr. rečenicu *MARCUS HERI OCCISUS EST* krivo prevede kao »Marco è ucciso ieri mjesto Marco è stato ucciso ieri.¹³

9. Tip interferencije koji ćemo sada ogledati različit je od svih dosadašnjih. Radi se o sintaksi povratne zamjenice u zavisnim rečenicama. U latinskoj zavisnoj rečenici povratna zamjenica može anaforički upućivati kako na subjekt zavisne re-

nost, što se u hrv. ili srp. jeziku izražava kondicionalom. Npr.: *se partiva in tempo, predeva il treno 'ako bi krenuo navrijeme, uhvatio bi vlak' (tj. ogniqualvolta partiva in tempo itd., 'kad bi bog krenuo navrijeme itd.')*.

9
Hipotetički period s konjunktivom imperfekta u oba dijela postojao je u starotalijanskom (kao latinsko nasljeđe), a živi još i danas u nekim dijalektima (v. za sve *Rohlf's* 1969, § 744).

10
Konjunktiv prezenta moguć je s veznikom *qualora*, ali samo u protazi (npr. *qualora restituiscia il mal toltto, rinuncerò a denunciarlo, G. Devoto — G. C. Oli, Dizionario della lingua italiana, Firenze 1971, s. v. qualora*).

11
Analogni se razvoj dogodio već jednom u starolatinskom, a u današnjem se talijanskom ocrtava treći put. Vidi o svemu tome *Tekavčić* 1980, sv. II, §§ 624 — 626.

12
Jedan je od faktora i ovdje fonetska »krhkost« sintetičnih oblika (u parovima kao *OCCIDO ~ OCCIDOR, OCCIDĪMUS ~ OCCIDĪMUR* itd. izraz opozicije počiva na krajnjim suglasnicima, koji se u kasnolatinskom gube); drugi je faktor polivalentnost latinskih složenih pasivnih oblika, koji su mogli imati dva ili čak tri značenja; npr. *PORTA CLAUSA EST* moglo je značiti 'la porta è stata chiusa', 'la porta fu chiusa', 'la porta è chiusa' (stanje). Zbog te višeznačnosti već je klasični latinist poznao kao »rezervu« složeni oblik *PORTA CLAUSA FUIT*, koji je jasnije izražavao vrijeme, i koji živi (s promijenjenim značenjem) u talijanskom obliku *la porta fu chiusa*. V. o tome *Tekavčić* 1980, sv. II, §§ 627 — 630.

Naizgled spadaju ovamo i parovi kao tal. vende, vendete starotal. i danas dijalektalno vendemo (knjiž. vendiamo) nasuprot latinskim oblicima VENDET, VENDĒTIS, VENDĒMUS, no dok su spomenuti talijanski oblici dio paradigme prezenta, latinski oblici pripadaju futuru. Ne radi se, dakle, o funkcionalnom pomaku istih oblika, jer između lat. VENDET itd. i tal. vende itd. nema genetske veze: talijanski su oblici dijelom nastali pravilnim fonetskim razvojem (VENDIT > vende), dijelom su pak analogičke tvorbe (kasnolat. VENDĒMUS, VENDĒTIS mjesto klas. VENDĪMUS, VENDĪTIS).

Za anaforu povratne zamjenice u latinskom v. sada suvremeni generativno-tansformacijski rad Bertocchi – Casadio 1980.

čenicu u kojoj stoji, tako i na subjekt nadređene glavne rečenice.¹⁴ U rečenici CAESAR MILITES HORTATUR UT SE DEFENDANT zamjenica SE može upućivati na MILITES (»dubinski« subjekt glagola DEFENDERE) ili na CAESAR (subjekt glagola HORTARI). Ta je rečenica dakle dvoznačna, pa samo kontekst može tu dvoznačnost razriješiti. Bez konteksta tu rečenicu ne možemo jednoznačno prevesti, jer ona može značiti 'Cezar potiče vojnike da se brane' i 'Cezar potiče vojnike da ga [= Cezara] brane'. Ako naprotiv vojnici treba da brane neku treću osobu, koja nije koreferencijalna ni s njima ni s Cezarom, upotrijebit će se koja od zamjenica, npr. CAESAR MILITES HORTATUR UT EUM (ili ILLUM itd.) DEFENDANT. U latinskom se dakle oba moguća povratna značenja, povjerena kontekstu, formalno jasno razlikuju od trećega, ne-povratnog značenja.

10. Drukčije je u talijanskom. U kasnom se latinitetu stvorila kategorija tzv. apsolutnih povratnih glagola, takvih koji nisu mogući bez povratne zamjenice (npr. pentirsi), a proširila se i upotreba povratnih glagola za pasiv (u talijanskom to se naziva *si passivante*), čega klasični latinski nije poznao. Povratni su glagoli uslijed toga malo-pomalo postali mnogo češći i važniji u sistemu, pa se povratna zamjenica počela sintaktički vezati uz njih u tom smislu da odsad dalje ona može anaforički upućivati samo na neposredni subjekt, tj. subjekt glagola one rečenice u kojoj stoji. Od dva moguća povratna značenja zamjenica se suzila samo na prvo, dok se za drugo povratno značenje upotrebljava odsad dalje ista ona zamjenica kao i za ne-povratno značenje. Nije dakle više u prvom planu opozicija između povratnoga i ne-povratnoga značenja nego opozicija između »dubinskog« subjekta zavisne rečenice i drugih dvaju sintaktičkih odnosa. Kada dakle u talijanskom kažemo Cesare esorta i soldati a difendersi, onda povratna zamjenica *si* anaforički upućuje *samo* na soldati ('Cezar potiče vojnike da se brane'); ako objekt glagola difendere treba da bude *bilo tko* izvan zavisne rečenice, upotrijebit će se lična zamjenica. No kako je povratna zamjenica SE stvarala dvoznačnost u latinskom, tako lična zamjenica dovodi do dvoznačnosti u talijanskom, jer *lo* može upućivati na subjekt glavne rečenice ili na neku treću, iz konteksta poznatu osobu: Cesare esorta i soldati a difenderlo znači 'Cezar potiče vojnike da ga brane', tj. bilo Cezara bilo nekoga trećega. I ova se dvoznačnost može razriješiti pomoću konteksta, a zanimljivo je upozoriti da se ista dvoznačnost nalazi i u našem jeziku.

Da sve ovo bude jasnije, evo pregleda opisanih razlika u skraćenom obliku:

Vojnici brane

	sebe:	Cezara:	treću osobu:
Latinski:	SE	SE	EUM, ILLUM
Talijanski:	si	lo	lo
Hrv. ili srpski:	se	ga	ga

Jedna je dvoznačnost dake zamijenjena drugom, pa se ovdje ne može govoriti o suženju ni o proširenju, nego — možda — o posebnom slučaju funkcionalnoga pomaka.

11. U zaključku rezimirat ćemo tipove interferencija između latinskoga i talijanskoga koje smo promotrili. Prvu skupinu tvore primjeri gdje prema jednom jedinstvenom a funkcionalno polivalentnom latinskom izrazu stoje dva funkcionalno različita izraza u talijanskom (ALTISSIMUS: *altissimo* / *il più alto*; VENI: *venni* / *sono venuto*; DICAT: *dica* / *direbbe*); u drugoj skupini nalazimo suženje latinskih izražajnih mogućnosti bez adekvatne zamjene u talijanskom (tri tipa hipotetičkoga perioda u latinskom, dva tipa u talijanskom); treća skupina obuhvaća funkcionalne pomake latinskih oblika, što dovodi do temeljne razlike između formalne i funkcionalne ekvivalencije (HABUISSEM: *avessi*; OCCISUS EST: *è ucciso*); napokon, kao poseban tip pomaka izdvojili smo promjene u anafori povratne zamjenice. U vezi s tim interferencijama ogledali smo i moguće pogreške u usvajanju talijanskog jezika.

Nakon cijeloga izlaganja jedno nam posebno leži na srcu. Nikako ne bismo željeli da ovaj prilog ispadne kao pledoaje protiv učenja latinskog jezika. Naprotiv! U korist poznavanja latinskoga čvrsto smo uvjereni, pa je upravo zato i potrebno razlučiti moguće slučajeve interferencije kako bi nastava latinskog jezika izbjegla eventualne zamke i time postigla još bolje rezultate. Svagdje pa i ovdje: **qui bene distinguit, bene docet.**

LITERATURA

- Bertocchi — Casadio 1980: A. Bertocchi — C. Casadio, *Conditions on Anaphora: An Analysis of Reflexive in Latin*, u: G. Calboli (izd.), *Papers on Grammar 1*, Bologna, str. 1 — 46.
- Di Pietro 1971: R. Di Pietro, *Language Structures in Contrast*, Rowley (Mass.).
- Ernout — Thomas 1964: A. Ernout — F. Thomas, *Syntaxe latine*, Paris.
- Filipović 1986: R. Filipović, *Teorija jezika u kontaktu*, Zagreb.
- Gortan — Gorski — Pauš 1954: V. Gortan — O. Gorski — P. Pauš, *Latinska gramatika*, Zagreb.
- Jespersen 1971: O. Jespersen, *La philosophie de la grammaire*, Paris.
- Natali 1957: G. Natali, *Poesie bilingui*, »Lingua Nostra« 18 (1957), num. 2, str. 73 — 74.

- Pottier 1969: B. Pottier, *Grammaire de l'espagnol*, Paris.
- Reichenkron 1965: G. Reichenkron, *Historische Latein – Altromanische Grammatik I*, Wiesbaden.
- Rohlf's 1969: G. Rohlf's, *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti: Sintassi e formazione delle parole*, Torino.
- Scherer 1975: A. Scherer, *Handbuch der lateinischen Syntax*, Heidelberg.
- Tekavčić 1968a: P. Tekavčić, *Sur le superlatif italien et roman*, »Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia« 25–26 (1968), str. 23–42.
- Tekavčić 1968b: P. Tekavčić, *O tzv. apsolutnom superlativu u modernom talijanskom jeziku*, »Živi jezici« IX/1–4 (1968), str. 15–20.
- Tekavčić 1980: P. Tekavčić, *Grammatica storica dell'italiano: I Fonematica, II Morfosintassi, III Lessico*, Bologna.
- Titone 1977: R. Titone, *Primijenjena psiholingvistika*, Zagreb.
- Weinreich 1970: U. Weinreich, *Languages in Contact*, Mouton.

Summarium

PAVAO TEKAVIĆ

De interferentia Latinae cum Italica lingua et eius effectibus in Italico idiomate discendo

Ad omnia phaenomena consideranda, quae ex affinitate Latinae cum Italica lingua generantur et in discendo Italico idiomate alicuius momenti esse possunt, non tantum ea in quibus Latina lingua Italicam discentibus prodest sed etiam ea in quibus nocere potest pariter examinanda sunt, quae materia hic pertractatur his capitibus: 1) una sola forma Latina duabus formis Italicis oponitur (superlativus superlativo et etiam elativo, perfectus perfecto et aoristo, coniunctivus modus coniunctivo et conditionali vertuntur); 2) vice versa, sunt casus in quibus Italicum idioma minorem exprimendi facultatem quam Latinum habeat (tribus periodi hypotheticae generibus Latinis duo tantum genera Italica oponuntur); 3) quaedam formae functionem mutant (e coniunctivo plusquamperfecti Latino CANTASSEM coniunctivus imperfecti Italicus *cantassi* fit); 4) pro una ambiguitate Latina alia ambiguitas in Italica lingua substituitur (anaphora pronomini reflexivi in periodis adiunctis).